

A Study of the Origin of Life on Earth from the Perspectives of the Quran and Science*

Ghorban Ali Nematzadeh^۱

Mohammad Javad Eskandarloo^۲

Abdul Qadir Mohammad Balue^۳

ABSTRACT

The question of the origin of life on earth has been one of the most fundamental questions of ontology throughout human history, and has been generally debated between experimental scientists and religious scholars. Therefore, the main purpose of this paper is to examine the viewpoints of the Quranic exegetes and experimental scientists on the emergence of life on earth. In this regard, after examining the literal and technical meanings of some relevant terms such as life, experimental science and scientific exegesis, the viewpoints of the Muslim exegetes on the origin of life on earth were analyzed. Thereafter, some of the most famous theories and hypotheses of experimental scientists on this subject were discussed and analyzed. The research methodology used in this article is the descriptive-analytical method; whereby the collected data were presented and analyzed based on logical and textual evidences. The library research method was used for data collection. The findings indicate that the Quran did not explicitly discuss the origin of life on earth, but provided detailed reports about the creation and the origin of human beings. Also, many of the theories/hypotheses proposed by the ancient and contemporary experimental scientists on the origin and origin of life on earth are inconsistent with the Quranic accounts.

Keywords: Quran, Scientific Exegesis, Scientific Miracle, Experimental Science, Origin of Life; Life on Earth

*. Date of receiving: December ۱۹, ۲۰۲۰, Date of approval: May ۱۲, ۲۰۲۱.

۱. Faculty Member and Director of Tabarestan Agricultural Genetics and Biotechnology Research Institute, University of Agricultural Sciences and Natural Resources Saree:
gh.nematzadeh@gmail.com

۲- Associate Professor and Member of the Faculty of Mustafa Al-Alami University:
mj_eskandarloo@miu.ac.ir

۳. PhD student in Quran and Orientalists, Al-Mustafa International University(Coressponding Author): salati:all@gmail.com.

پیدایش حیات در زمین از منظر قرآن و علم*

قربانعلی نعمت زاده^۱ محمدجواد اسکندریلو^۲ عبدالقادر محمدبلو^۳

چکیده

مسئله پیدایش حیات در زمین یکی از اساسی ترین سؤالات هستی شناسی در طول تاریخ بشر بوده و عموماً مورد مناقشه بین دانشمندان علوم تجربی و علمای دینی است. هدف اصلی این تحقیق، بررسی دیدگاه های مفسران قرآن و دانشمندان علوم تجربی در مورد پدیده حیات در زمین است. در این راستا، پس از بررسی معانی لغوی و اصطلاحی واژه های حیات، علم تجربی و تفسیر علمی، نظرات مفسران مسلمان پیرامون منشأ حیات در زمین مورد بررسی شده و مهم ترین و مشهورترین نظریه ها و فرضیه های دانشمندان علوم تجربی پیرامون این موضوع مورد بحث و تحلیل قرار گرفت. روش تحقیق در این مقاله توصیفی - تحلیلی است؛ به این معنای که مطالب گردآوری شده را با استناد به دلایل عقلی و نقلی بیان شده و مورد تحلیل و تطبیق واقع شده است. روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق کتابخانه ای است. یافته های تحقیق نشان می دهد که قرآن به طور واضح به مسئله پیدایش حیات در زمین اشاره نکرده؛ اما جزئیات مفصلی درباره خلقت و منشأ انسان ها ارائه کرده است. همچنین بسیار از تئوری ها/ فرضیه های ارائه شده توسط دانشمندان متقدم و معاصر علوم تجربی درباره منشأ و پیدایش حیات روی کره زمین با گزارش های قرآنی مطابقت ندارند.

واژگان کلیدی: قرآن، تفسیر علمی، اعجاز علمی، علم تجربی، منشأ حیات، حیات در زمین

*. تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۲۹ و تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۲.

۱. عضو هیئت علمی و مدیر پژوهشکده ژنتیک و زیست فناوری کشاورزی طبرستان، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی، ساری: gh.nematzadeh@gmail.com

۲. دانشیار جامعة المصطفی العالمية :mj_ eskandarilo@miu.ac.ir

۳ - دانش پژوه دکتری قرآن و مستشرقان، جامعة المصطفی العالمية (نویسنده مسئول) salati@all@gmail.com

بیان مسئله

بدون شک مسئله پیدایش حیات جانداران در زمین یکی از اساسی‌ترین و عجیب‌ترین پدیده‌ها این جهان است که هنوز چگونگی پیدایش آن برای دانشمندان گشوده نشده است. در این میان تئوری‌ها و نظرات مختلفی مبنی بر پیدایش حیات در کره زمین توسط اندیشمندان مادی‌گرای غربی ارائه گردیده است که مورد تأیید قرآن کریم نیست. البته در این تحقیق به برخی از آیات قرآنی از جمله آیه ۳۰ سوره انبیاء و ۴۵ سوره نور که طبق اقوال برخی مفسران قرآن پژوه به مسئله پیدایش حیات اشاره دارد، بررسی می‌شود. همچنین برخی از تئوری‌های ارائه‌شده توسط دانشمندان علوم تجربی درباره منشأ حیات جانداران در زمین بررسی می‌شود.

نخست ضروری است، منشأ حیات جانداران از نظر علوم تجربی به‌دقت مورد مطالعه و تئوری‌های مختلف به بحث گذاشته و نواقص و نقدهای تجربی آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد و در ادامه چرایی اسرارآمیز بودن حیات از منظر قرآن نیز به بحث گذاشته شود. تحقیق حاضر سعی کرده است که آیات قرآنی و تئوری‌های دانشمندان علوم تجربی پیرامون پیدایش حیات جانداران در زمین را بررسی و تحلیل قرار داده و وجه اشتراک یا تمایز آن دو را بیان کند تا از این طریق اعجاز علمی قرآن اثبات شود.

پیشینه

از دو قرن اخیر، دانشمندان مسلمان بحث در مورد اعجاز علمی قرآن کریم را مطرح کرده‌اند و در این راستا، بسیاری از کشفیات علوم تجربی که مطابق با اشارات علمی قرآن مجید برای اثبات وحیانی بودن این کتاب مقدس استفاده شده است. بی‌تردید تحقیقات در مطالعه تطبیقی میان قرآن و علوم تجربی پیرامون منشأ حیات در زمین نسبتاً جدید است؛ اما بسیاری از مفسران و قرآن‌پژوهان مسلمان در زمینه‌های قرآن و زیست‌شناسی فعالیت‌های ارزشمندی داشته‌اند. تاکنون چندین پژوهش توسط دانشمندان مسلمان در مورد مباحث زیست‌شناسی و کیهان‌شناسی از جمله پیدایش زمین و کهکشان‌ها، آفرینش ستارگان و سیارات و غیره انجام شده است. همچنین تحقیقات در رابطه با منشأ حیات در زمین از منظر قرآن و روایات اسلامی انجام شده است. در این راستا چندین کتاب و مقالات به‌ویژه در زبان‌های عربی و فارسی نوشته و منتشر شده است.

در اواخر سال ۱۹۶۰ میلادی، عبدالغنی الخطیب کتابی با عنوان «القرآن و العلم الجدید» را نوشته که در سال ۱۳۶۲ هجری شمسی توسط دکتر اسدالله مبشری با عنوان «قرآن و علم امروز» به فارسی

ترجمه شد. در فصل سوم این کتاب، دیدگاه‌های مختلف ازجمله فیلسوفان یونان و دانشمندان علوم طبیعی و عهدین (تورات و انجیل) و قرآن پیرامون ایجاد یا پدید آمدن هستی را بحث کرد (الخطیب، قرآن و علم روز، ۱۳۶۲: ۶۹-۹۷). در سال ۱۳۶۵ هجری شمسی، شهید دکتر سید رضا پاک‌نژاد، کتابی را در جهت بررسی نظر قرآن درباره چندین رشته‌های علوم پزشکی با عنوان «اولین دانشگاه و آخرین پیامبر» منتشر کرد. قسمت‌های سوم و چهارم از جلد نخست این کتاب پیرامون بیولوژی حیوانی و جنین‌شناسی است؛ که در آن برخی از دیدگاه‌های دانشمندان علوم طبیعی و قرآن مجید در مورد پیدایش حیات در زمین اشاره شده است (پاک‌نژاد، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ۱۳۶۵: ۱/۱۳۵-۱۵۴).

در سال ۱۳۷۶ هجری شمسی، دکتر عبدالکریم بی‌آزار شیرازی تألیف خود را با عنوان «قرآن و طبیعت، گذشته و آینده جهان» را به بررسی پدیده جهان طبیعی و مطالب مهمی دیگر از دیدگاه قرآن پرداخته است. وی در بخشی از این کتاب از پیدایش زمین و آفرینش کیهان و پیدایش حیات و برخی موجودات زنده دیگر بحث کرده است (بی‌آزار شیرازی، قرآن و طبیعت، گذشته و آینده جهان، ۱۳۷۶: ۱۵-۴۲). در سال ۱۳۸۱ هجری شمسی، دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی کتابی با عنوان «پژوهشی در اعجاز علمی قرآن» منتشر کرد. در بخش چهارم این کتاب با عنوان «قرآن و علوم زیست‌شناسی» به بررسی منشأ پیدایش حیات در زمین از منظر قرآن پرداخته و نظریه تکامل بیولوژیکی نیز را مورد بحث و تحلیل قرار داده است. وی نظرات برخی از مفسران را در مورد آیات قرآنی در این زمینه مورد تحلیل و نقد قرار داده است (رضایی اصفهانی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، ۱۳۷۶: ۲/۲۳۵-۲۹۳).

در سال ۱۳۸۴ هجری شمسی، سعید حمیدی کلیجی، کتابی با عنوان «قرآن و طبیعت» نوشته است. در این کتاب رابطه میان انسان‌ها و طبیعت از جهات مختلف مورد بررسی قرار گرفته است (حمیدی کلیجی، قرآن و طبیعت ۱۳۸۴: ۱۷۰-۱۷۱). همچنین در سال ۲۰۰۱ میلادی، کتابی با عنوان «بشر از کجا می‌آید؟ پاسخ‌های علم و کتاب مقدس» توسط پزشک فرانسوی به نام موریس بوکای که بعداً مسلمان شد، نگارش یافته است. این کتاب به بررسی منشأ انسان از منظر علم تجربی و عهدین و قرآن پرداخته است، در بخشی از کتاب در مورد منشأ حیات در زمین نیز اشاره مختصری شده است (Maurice, What is the origin of man, ۲۰۰۱: ۱۶۶-۱۶۷).

تلاش‌های مفسران و قرآن‌پژوهان مسلمان در این زمینه بسیار قابل‌تحسین و ارزشمند است؛ بااین حال، هیچ کدام از این تحقیقات مطالعه تطبیقی جامع و مفصل بین قرآن و علوم تجربی درباره

منشأ حیات در زمین انجام نشده است. ازاینرو لازم است که تحقیق مفصل و مستقلی در رابطه با نظریه قرآن کریم و علوم تجربی در مورد منشأ حیات در زمین انجام گیرد.

الف. مفهوم‌شناسی

پیش از ورود به اصل بحث، برای آشنایی بیشتر و دقیق‌تر با مباحث تحقیق، ارائه تعریف برخی از واژه‌های مهم این بحث ضروری است.

۱. حیات

تعریف واژه «حیات» مربوط به رشته‌های علوم طبیعی مانند زیست‌شناسی (biology)، بیوشیمی (biochemistry) و اخترشناسی (astrobiology) است؛ اما تاکنون تعریف مستقلی که مورد اتفاق همه دانشمندان علوم تجربی باشد، وجود ندارد.

واژه حیات در لغت، اسم مصدر از ریشه «ح‌ی‌ی» و به معنای زندگانی و زنده شدن است که در مقابل آن مَوْتُ و مَمَات (مردن) به کار می‌رود (دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۳۸: ۸۴۳/۱۹)؛ اما در اصطلاح زیست‌شناسان، حیات به معنای توانایی تنفس، رشد، تولیدمثل که افراد، حیوانات و گیاهان قبل از مرگ دارند و اشیا ندارند (Hornby, Advanced Learner's dictionary, ۲۰۰۰: ۶۸۳). ازاینرو نیروی رشددهنده و نمودهنده گیاهان و حیوان حیات شناخته می‌شود. ازاینرو گیاه را حی؛ یعنی نموکننده گویند و یا نیروی حس‌کننده و حسّاس و از همان معناست که حیوان به معنی موجودی است که حیات و حس‌کننده است (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ۱۴۱۲: ۲۶۸).

این واژه با مشتقاتش ۷۶ بار در قرآن کریم به‌کاررفته است (رک: عبدالباقی، المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الکریم، ۱۳۸۶: ۲۸۳-۲۸۶). مفهوم «حیات» در قرآن شامل همه موجودات زنده می‌شود و در پنج آیه قرآن لفظ حی (زنده) نیز به‌خداوند متعال نسبت داده شده است (بقره/۲۵۵؛ آل‌عمران/۲).

۲. علم تجربی

علوم تجربی که معادل انگلیسی آن (Science) است، به معنای دانش در مورد ساختار و رفتار جهان طبیعی و مادی که بر اساس واقعیت‌هایی که می‌توانید از طریق تجربه، آزمایش و مشاهدات انسان اثبات کنید، گفته می‌شود (Hornby, Advanced Learner's dictionary, ۲۰۰۰: ۱۰۵۱)؛ به عبارت دیگری، علوم تجربی، همان علوم طبیعی و دانش‌هایی هستند که موضوع آن‌ها بررسی

ویژگی‌های فیزیکی طبیعت جهان است و دانشمندان علوم تجربی می‌کوشند تا پدیده‌های طبیعی را با روش علمی و بر اساس فرایندهای طبیعی توضیح دهند.

۳. تفسیر علمی

تفسیر علمی نزد برخی از قرآن‌پژوهان به عنوان روش تفسیری و در نزد دیگران به عنوان گرایش تفسیری شناخته شده است. مراد از علم در این نوشتار همان علوم تجربی است که با شیوه آزمایش، پدیده‌های طبیعی را بررسی می‌کند. با توجه به بیان مفهوم دو واژه تفسیر و علم، به توضیح مراد از تفسیر علمی در اصطلاح مفسران و قرآن‌پژوهان مسلمان اشاره خواهیم کرد. تعریف‌های متعددی از تفسیر علمی توسط مفسران و قرآن‌پژوهان ارائه شده است:

دکتر عبدالسلام عبدالمجید چنین می‌نویسد: «تفسیر علمی، تفسیری است که پیروان آن سعی می‌کنند، عبارات قرآنی را تابع نظریات و اصطلاحات علمی قرار دهند و همه تلاش خود را برای استخراج علوم مختلف و آرای فلسفی از آیات قرآن مبذول می‌دارند.» (المحتسب، اتجاهات التفسیر فی العصر الراهن، ۱۴۰۲: ۲۴۷).

دکتر ذهبی نیز می‌گوید: «تفسیر علمی، تفسیری است که اصطلاحات علمی را با عبارات قرآنی تطبیق می‌دهد و در استخراج علوم مختلف و آرای فلسفی از آن تلاش می‌کند.» (الذهبی، التفسیر و المفسرون، بی تا: ۴۷۲/۲).

دکتر فهد رومی می‌نویسد: «مقصود از تفسیر علمی، کوشش و تلاش مفسر در کشف ارتباط میان آیات هستی‌شناختی قرآن کریم و اکتشافات علم تجربی است، به گونه‌ای که اعجاز قرآن آشکار شود و بر مصدر آن و صلاحیتش برای هر زمان و مکان دلالت کند.» (سلیمان الرومی، اتجاهات التفسیر فی القرن الرابع عشر، ۱۴۰۶: ۵۴۹/۲).

دکتر رضایی اصفهانی نیز می‌نویسد: «منظور از تفسیر علمی، توضیح دادن آیات قرآن به وسیله علوم تجربی است.» (رضایی اصفهانی، درآمد بر تفسیر علمی قرآن، ۱۳۷۵: ۲۷۴).

در بین این تعریف‌ها، تعریف دکتر فهد رومی جامع‌تر از بقیه است؛ زیرا با تعبیر اجتهاد مفسر در تعریف وی شامل تفسیر علمی مقبول و مردود می‌شود و همچنین با اشکال تحکیم و تطبیق نظریه علمی با قرآن مواجه نیست.

ب. رابطه بین قرآن و علوم تجربی

اسلام دین علم و منطقی است که به دانش و پیشرفت‌های علمی اهمیت بسیاری قائل است. رسالت دین اسلام از دوره آغازین آن بر مبنای علم و دانش نهاده شده است. نخستین آیاتی که بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده بود، با قرائت و علم و قلم شروع شد (ر ک: سوره علق ۱-۵)؛ درواقع، از افتخارات اسلام است که توانست طی چند قرن، تمدن بزرگی برای معارف و پیشرفت‌های بشری پدید آورد. ماده علم همراه با مشتقاتش بیش از ۷۵۰ بار در قرآن مجید تکرار شده است. البته لازم به ذکر است که مراد از علم در قرآن مجید، نوع خاصی از علم (مثل فلسفه، علوم اجتماعی، علوم تجربی و...) نیست؛ بلکه علم به معنای عام - هر نوع واقع‌بینی و جهان‌بینی که از راه تجربه، وحی و تفکر به دست آید - است (ر ک: رضایی اصفهانی، درآمدی بر تفسیر علمی قرآن، ۱۳۷۵: ۱۳۳).

بی‌شک، عده‌ای از آیات قرآن مجید انسان‌ها را دعوت به تفکر و تدبیر در جهان آفرینش و طبیعت می‌کند و این نوع از آیات به آیات علمی قرآن مشهور هستند. لذا میان علمای و قرآن‌پژوهان مسلمان درباره رابطه قرآن و علم تجربی اختلاف نظر وجود دارد که دیدگاه‌ها موجود را می‌توان به سه تقسیم کرد:

اول: دیدگاه افراطی

عده‌ای از مفسران و قرآن‌پژوهان بر این باورند که قرآن کریم جامع تمام علوم بشری است. این افراد سعی دارند که برای هر علمی ریشه‌ای در قرآن جست‌وجو کنند. به عبارت دیگر، این نوع از دانشمندان معتقدند که قرآن منبع اصلی همه علوم است. از این رو، می‌توان ریشه‌ای از همه علوم بشری را از قرآن کریم درآوریم. ابوحامد غزالی، شیخ طنطاوی و دکتر عبدالرزاق نوفل و... از افرادی بودند که معتقد به اشتغال قرآن بر همه علوم گذشتگان و آیندگان هستند (ر ک: رفیعی محمدی، سیر تدوین و تطور تفسیر علمی قرآن، ۱۳۸۶: ۲۶-۲۷).

دوم: دیدگاه تفریطی

در مقابل گروه اول، عده‌ای نیز از مفسران و قرآن‌پژوهان معتقدند که قرآن برای بیان احکام و مسائل تعبیدی و مربوط به آخرت نازل شده است و برای بیان و بسط علوم بشری نیامده است؛ زیرا که علوم تجربی، علوم قطعی نبوده و نظریات و تئوری‌های آن ثابت نیست؛ بلکه بعد از مدتی تغییر می‌یابد. افرادی چون ابواسحاق شاطبی (م ۷۹۰ ق) و شیخ محمود شلتوت (م ۱۹۶۴ م) و دکتر ذهبی از افرادی هستند که مخالف تفسیر علمی هستند؛ زیرا این نوع تفسیر خطاست و موجب تحمیل نظرات بر قرآن

می شود (ر ک: رضایی اصفهانی، منطق تفسیر قرآن، ۱۳۸۵: ۱۹۹/۲-۲۰۱).

سوم: دیدگاه اعتدالی

برخی از مفسران و قرآن پژوهان قائل به تفصیل هستند، به این معنایی که یک قسم از تفسیر علمی را با شرایطی پذیرفته و قسم دیگر را رد کرده اند. آن ها معتقدند: قرآن کریم وحی الهی است که برای هدایت انسان ها نازل شده و دایرة المعارف علوم بشری نیست. البته قرآن در راستای اثبات توحید، خداشناسی و قدرت خدا با اشاراتی مختصر به مسائل هستی شناختی و علوم طبیعی اشاره دارد. از جمله کسانی که قائل به تفصیل هستند، سید قطب (م ۱۹۳۳ م)، محمد مصطفی مراغی (م ۱۹۴۵ م)، علامه طباطبایی (م ۱۳۶۰ ش)، آیت الله محمد هادی معرفت (م ۱۳۸۵ ش) و آیت الله مکارم شیرازی (معاصر) هستند (ر ک: همان: ۲۰۱/۲-۲۰۶).

ج. قرآن و منشأ حیات در زمین

عده ای از مفسران و قرآن پژوهان مسلمان معتقدند که برخی از آیات قرآن به مسئله حیات و چگونگی پیدایش آن در زمین اشاره کرده است که مطابق با نظریه علمی و آن را از اعجاز علمی قرآن دانسته اند. عمده دلایل بر اثبات این ادعا دو آیه (یعنی آیه ۳۰ سوره انبیاء و آیه ۴۵ سوره نور) از آیات قرآن کریم و برخی روایات است.

یک: آیه ۳۰ سوره انبیاء

﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (انبیاء/۳۰)؛ «و هر چیز زنده ای را از آب قرار دادیم.»
شیخ طوسی در تفسیر التبیان ذیل این آیه می نویسد: «قول خداوند ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾؛ یعنی همه چیز زنده از آب ساخته شده است و آن نیز شامل درختان و گیاهان می شود. عده ای گفتند: مراد از آب نطفه است که با آن حیوان آفریده شده است. البته نظر اول درست تر است.» (طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، بی تا: ۲۴۳/۷).

علامه طباطبایی در آیه فوق می نویسد: «از ظاهر سیاق برمی آید که کلمه "جعل" به معنای "خلق"؛ یعنی آفریده است و جمله «كُلُّ شَيْءٍ حَيٍّ» مفعول آن است و مراد این است که آب، دخالت تامی در هستی موجودات زنده دارد، همچنان که همان مضمون را در جای دیگر آورده و فرموده است: «وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ» و شاید واقع شدن این مضمون در سیاقی که در آن آیات محسوس را می شمارد، باعث شود که حکم در آیه شریفه منصرف به غیر ملائکه و امثال آنان باشد، دیگر دلالت نکند، بر

این که خلقت ملائکه و امثال آنان هم از آب باشد؛ اما مسئله مورد نظر آیه؛ یعنی ارتباط زندگی با آب، مسئله ای است که در مباحث علمی به خوبی روشن شده و به ثبوت رسیده است.» (طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ۱۳۷۴: ۱۴/۳۹۳).

آیت الله مکارم شیرازی در بیان مراد این آیه می نویسد: «در مورد پیدایش همه موجودات زنده از آب که در ذیل آیه فوق به آن اشاره شده، دو تفسیر مشهور است: اول، حیات همه موجودات زنده - اعم از گیاهان و حیوانات - به آب بستگی دارد؛ همان آبی که بالأخره مبدأ آن بارانی است که از آسمان نازل شده است؛ دیگر این که «ماء» در اینجا اشاره به آب نطفه است که موجودات زنده معمولاً از آن به وجود می آیند. جالب این که دانشمندان امروز معتقدند، نخستین جوانه حیات در اعماق دریاها پیدا شده است، به همین دلیل آغاز حیات و زندگی را از آب می دانند و اگر قرآن آفرینش انسان را از خاک می شمرد، نباید فراموش کنیم، منظور از خاک همان طین (گل) است که ترکیبی است از خاک و آب. این موضوع نیز قابل توجه است که طبق تحقیقات دانشمندان، قسمت عمده بدن انسان و بسیاری از حیوانات را آب تشکیل می دهد.» (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۱: ۱۳/۳۹۶).

استاد معرفت نیز در بیان مراد خداوند متعال در مورد این آیه می گوید: «نصوص شرعی که از منابع وحی صادر شده است، نشان می دهد که آب، نخستین چیزی از مجسمات که خداوند خلق کرده است؛ اما اختلاف نظر بین مفسران وجود دارد، درباره مراد از آبی که منشأ حیات است.» (معرفت، التمهید فی علوم القرآن، ۱۴۱۵: ۶/۳۱-۳۲).

دو: آیه ۴۵ سوره نور

«وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (نور/۴۵)؛ «و خداوند هر جنبه ای را از آبی آفرید؛ گروهی از آن ها بر شکم خود راه می روند و گروهی بر دو پای خود و گروهی بر چهار پا راه می روند؛ خداوند هر چه را بخواهد می آفریند؛ زیرا خدا بر همه چیز تواناست!»

در رابطه با این آیه، شیخ طوسی نوشته است: «خداوند متعال خبر داد که او خالق هر چیزی است که از آب تشکیل شده است.. او فرمودند (از آب)؛ زیرا سرچشمه آفرینش آب است، سپس آن را به آتش تبدیل کرد و جن را از آن آفرید؛ و به باد تبدیل کرد و فرشتگان را از آن آفرید، سپس به گل تبدیل شد و آدم علیه السلام را آفرید. دلیل بر اینکه منشأ همه حیوانات آب است، فرمایش خداوند متعال است: «وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ» (طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، بی تا: ۴۴۸/۷).

صاحب تفسیر نمونه در رابطه با آیه ۴۵ سوره نور، می نویسد: «یکی از مهم ترین چهره های نظام آفرینش که از روشن ترین دلایل توحید است؛ یعنی مسئله حیات در صورت های متنوعش اشاره کرده و می گوید: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ (نور/۴۵)؛ «خداوند هر جنبنده ای را از آبی آفرید.» با اینکه اصل همه آن ها به آب بازمی گردد، با این حال خلقت های بسیار متفاوت و شگفت انگیزی دارند. در اینکه کلمه «ماء» (آب) در آیه مورد بحث اشاره به چه آبی است، در میان مفسران گفتگو است و در واقع سه تفسیر برای آن ذکر شده است:

اول: منظور آب نطفه است، بسیاری از مفسران این تفسیر را انتخاب کرده اند و در بعضی از روایات نیز به آن اشاره شده است. مشکلی که در این تفسیر وجود دارد، این است که همه جنبندگان از آب نطفه به وجود نمی آیند؛ زیرا حیوانات تک سلولی و بعضی دیگر از حیوانات که مصداق جنبنده (دابه) هستند، از طریق تقسیم سلول ها به وجود می آیند، نه از نطفه؛ مگر اینکه گفته شود، حکم بالا جنبه نوعی دارد، نه عمومی؛

دوم: منظور پیدایش نخستین موجود است؛ زیرا طبق بعضی از روایات اسلامی، اولین موجودی که خدا آفریده است، آب بوده و انسان ها را بعداً از آن آب آفرید و هم طبق فرضیه های علمی جدید نخستین جوانه حیات در دریاها ظاهر شده و این پدیده پیش از همه جا بر اعماق یا کنار دریاها حاکم شده است؛ سوم: آخرین تفسیر این است که منظور از خلقت موجودات زنده از آب این است که در حال حاضر آب ماده اصلی آن ها را تشکیل می دهد و قسمت عمده ساختمان آن ها آب است و بدون آب هیچ موجود زنده ای قادر به ادامه حیات نیست. البته این تفسیرها منافاتی با هم ندارند؛ اما در عین حال تفسیر اول و دوم صحیح تر به نظر می رسد! (ر ک: مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۱: ۵۰۷-۵۰۹).

استاد معرفت نیز در بیان مراد خداوند متعال در رابطه با این آیه می گویند: «حقیقت عظیمی که قرآن با این سادگی ارائه داده است - و آن است که هر جنبنده ای را از آب آفریده شده - و این ممکن است، به معنای وحدت عنصر اساسی در ترکیب همه موجودات زنده باشد (یعنی آب.)» (معرفت، التمهید فی علوم القرآن، ۱۴۱۵: ۳۴/۶).

جمع بندی

از مجموع بیانات مفسران و قرآن پژوهان در رابطه با دو آیه (انبیاء/ ۳۰؛ نور/ ۴۵) به دست می آید که عده ای از مفسران از جمله شیخ طوسی، فخر رازی، طنطاوی و استاد معرفت معتقدند که اصل و منشأ

پیدایش حیات از نظر قرآن مجید «ماء»؛ یعنی آب بوده است. عده‌ای نیز مانند علامه طباطبایی و آیت الله مکارم شیرازی بر این باورند که آیه به اهمیت آب در موجودات زنده اشاره دارد، به این معنا که آب دخالت کاملی در وجود موجودات زنده دارد؛ بنابراین آن آیه اشاره‌ای به مرحله اولیه خلقت (یعنی پیدایش حیات) ندارد.

د. نظریه‌های علمی درباره پیدایش حیات در زمین

از دیرباز تحقیقات فراوانی در میان دانشمندان علوم تجربی و فیلسوفان در مورد مسئله حیات و چگونگی پیدایش آن در زمین بوده است. بی‌تردید از زمان یونان باستان تا امروز، تئوری‌ها و فرضیه‌های متعددی و مختلفی در این زمینه ارائه شده است که فقط به برخی از آن به صورت مختصر پرداخته می‌شود:

۱. نظریه آفرینش ویژه (Special Creation Theory)

طبق نظریه آفرینش ویژه یا نظریه آفرینش الهی (Theory of Divine Creation)، حیات جانداران به واسطه یک قدرت فوق طبیعی (یعنی خداوند) در زمین به وجود آمده بود. این نظریه توسط عده‌ای از مسیحیان در میان دانشمندان علوم طبیعی مطرح شده و آن‌ها معتقدند که خداوند متعال سرچشمه حیات در زمین و وی به تنهایی آفریننده جهان، سیاره، حیوانات، گیاهان و انسان‌ها و ... است. علاوه بر این، آن‌ها معتقدند که همه جانداران در یک زمان خاصی آفریده شده و هر کدام از آن‌ها جداگانه از آغاز به همین شکل کنونی ظاهر گشتند و هیچ نوع به نوع دیگر تبدیل نیافته است (Vishal, Basic Biology, ۳: ۲۰۱۴). بر اساس این نظریه، هیچ تفاوتی در زمان ظهور جانداران در زمین و هیچ تکامل طبیعی در آن‌ها وجود ندارد.

بررسی و تحلیل

اول: دانشمندان و فیلسوفان مادی‌گرای، این نظریه را رد کرده‌اند؛ به دلیل اینکه در آزمایشگاه قابل اثبات نیست. همچنین از این پیش فرض که حیات - همانند هر چیز دیگری در جهان - از امور طبیعی و مادی است که اثبات منشأ آن نیازی به نیروی معنوی نیست (Oparin, The origin of life on the Earth, ۱۹۵۷: x).

دوم: این ادعایی که همه موجودات زنده از آغاز در یک زمان و به شکل کنونی به وجود آمده‌اند، بر اساس واقعیت علمی رد شده است. به این دلیل که موجودات زنده به دلیل تفاوت در سنین فسیل‌های

مختلف نشان می دهد که هرکدام از آن در تاریخ مختلف روی زمین ظاهر گشته اند. به عبارت دیگر، تفاوت در تاریخ فسیل ها و ساختار جانداران کشف شده نشانه ای است، بر اثبات این که همه موجودات زنده در یک زمان به وجود نیامده است (۳: ۲۰۱۴، Vishal, Basic Biology).
سوم: دانشمندان علوم طبیعی چون داروین بر این عقیده بودند که موجودات زنده از صورت ساده تر به صورت کامل تر و پیچیده تر تغییر شکل داده اند؛ بنابراین، اعتقاد بر این که جانداران از آغاز به همین شکل کنونی ظاهر گشتند و هیچ تکامل طبیعی در آن ها وجود ندارد نیز رد شد.

۲. نظریه چشمه های آب داغ (Deep sea vent)

بر اساس نظریه چشمه های آب داغ (Deep sea vent) شکل های اولیه حیات در محل چشمه های آب داغ اقیانوسی شکل گرفته اند. به عبارت دیگر، طبق این نظریه حیات در محیط گرم آب در اعماق دریا و اقیانوس آغاز شده باشد که موکول های اصلی غنی از هیدروژن را در آب رها می سازند. به اعتقاد طرفداران این نظریه، دمای بالای چشمه های آب داغ شاید توانسته است، بر تثبیت موکول های ایجاد شده مؤثر باشد (۱۹۳: ۲۰۰۱، Hiscox, An Overview of the origin of life).

بررسی و تحلیل

اول: عده ای بسیاری از دانشمندان علوم طبیعی این نظریه را رد کردند؛ به این دلیل که هیچ دلیل قطعی برای اثبات این ادعا وجود ندارد (همان: ۱۹۴).
دوم: آیات قطعی در قرآن مجید در مورد اینکه حیات از چشمه های آب داغ شکل گرفته شده، وجود ندارد.

۳. نظریه پیدایش خودبه خود (Spontaneous Generation)

یکی از قدیمی ترین نظریه ها در مورد منشأ حیات در زمین، نظریه پیدایش خودبه خود است. از زمان یونان باستان تا اواسط قرن ۱۹ میلادی، اعتقاد بر این که موجودات زنده به صورت خودبه خود از یک ماده بی جان سرچشمه گرفته است. این بدان معناست که موجودات زنده نه تنها از هم جنس آن به وجود بیایند، بلکه آن ها می توانند، به صورت خودبه خود از ماده بی جان نیز به وجود بیایند. به عنوان مثال، مردم معتقدند که حشرات، قورباغه ها، کرم ها و غیره به طور خودبه خود از گل و مواد پوسیده به وجود می آیند. گفتنی است که برخی دانشمندان علوم تجربی بر این عقیده بودند که تولید خودبه خود نه تنها برای موجودات بدوی مانند حشرات، کرم ها و غیره امکان پذیر است؛ بلکه برای برخی حیوانات و

موجودات بالاتر (از جمله انسان‌ها) نیز می‌توانند پدیدار شوند (See: Oparin, The origin of life on the Earth, ۱۹۵۷: ۱-۶). به‌طور خلاصه، آنچه برای نظریه پیدایش خودبه‌خود مطرح شده آن است که موجودات زنده می‌توانند از ماده بی‌جان به وجود بیایند، بدون اینکه به هیچ عاملی (مانند والدین) نیازمند باشند.

بررسی و تحلیل

اول: نظریه پیدایش خودبه‌خود توسط دانشمندان علوم طبیعی از جمله فرانسیسکو ردی (Francisco Redi)، لازارزو اسپالانزانی (Lazzaro Spallanzani) و لوئیز پاستور (Louis Pasteur) به ترتیب مورد انتقاد قرار گرفت. آن‌ها با آزمایش‌های مختلف علمی غلط و نادرستی این فرضیه را اثبات کرده و در میانه قرن نوزدهم میلادی نظریه بیوژنز (biogenesis)، توسط پاستور و دیگران ارائه شد و با شواهد فراوانی چنان جای خود را گشود که نظریه پیدایش خودبه‌خود در عمل کنار گذاشته شد (See: Oparin, The origin of life on the Earth, ۱۹۵۷: ۱۸).

دوم: در شرایط فعلی جهان، موجودات زنده تنها از موجودات زنده به وجود می‌آیند و هیچ موجود زنده‌ای از موجودی بی‌جان پا نمی‌گیرد، ولی مسلماً در گذشته‌های دور چنین نبوده و به تعبیر دیگر حیات در کره زمین تاریخچه پیدایشی دارد؛ اما چگونه و با چه شرایطی معمایی است که بر هیچ‌کس روشن نیست (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۱: ۱۴/۵۱۰).

سوم: نظریه پیدایش خودبه‌خودی با تعدادی از آیات قرآنی که به‌طور قاطع به چگونگی آفرینش برخی از موجودات زنده از دیگر موجودات زنده بیان می‌کند، مغایر است.

۴. نظریه ابدیت حیات (Theory of Eternity of life)

طبق نظریه ابدیت حیات، اعتقاد بر این است که طبیعتاً در زمین موجودات زنده متولد می‌شوند و می‌میرند؛ اما خود حیات که به‌عنوان یک امر مجرد و غیرمادی است، جاودانه بوده و هرگز از بین نمی‌رود تا اینکه دوباره زنده شود. به عبارت دیگر، بر اساس باور طرفداران این نظریه، حیات جاودانه است و نه آغاز و نه پایانی ندارد. از این رو لزومی در بحث از منشأ آن در زمین وجود ندارد. لازم به ذکر است که این نظریه به‌عنوان نظریه حالت پایدار (Steady state theory) نیز شناخته شده است (Vishal, Basic Biology, ۲۰۱۴: ۷).

بررسی و تحلیل

اول: این نظریه یا فرضیه در واقع هیچ ارتباطی با مسئله منشأ حیات در زمین ندارد؛ زیرا اعتقاد بر

این که حیات در زمین بدون آغاز یا پایانی است، ربطی به مسئله پیدایش حیات در زمین ندارد و سؤالی درباره منشأ آن در کره زمین به وجود نمی‌آید.

دوم: ایراد اساسی به نظریه ابدیت حیات آن است که این ادعا با شواهد علمی قطعی قابل اثبات نیست. علاوه بر این، شواهدی علمی بسیار وجود دارد بر اینکه خود زمین در ابتدا شکل گرفته و پس از آن، حیات و جانداران در آن ظاهر شده است؛ بنابراین فاقد مدارک علمی است (See: Oparin, ۱۹۵۷: ۵۰). (The origin of life on the Earth, ۱۹۵۷: ۵۰).

سوم: این نظریه برخلاف گزارش‌های قرآنی است که ثابت می‌کند که جاودانگی تنها یک ویژگی منحصر به فرد خداوند متعال است (بقره/ ۲۵۵؛ آل عمران/ ۲؛ طه/ ۱۱۱؛ فرقان/ ۲۵). او تنها موجودی است که نه آغاز دارد و نه پایان؛ اما بقیه موجودات قطعاً دارای یک آغاز و پایانی هستند. با توجه به این، می‌توان نتیجه گرفت که حیات موجودات زنده در زمین جاودانه و ابدی نیست، بلکه آغاز و پایان دارد؛ بنابراین نظریه ابدیت حیات با قرآن و آموزه‌های اسلامی مطابقت ندارد.

۵. نظریه تکامل (Evolution Theory)

بر اساس این نظریه، انواع موجودات زنده در آغاز به شکل کنونی نبودند، بلکه در آغاز این موجودات ذره‌بینی تدریجاً تکامل یافتند و از نوعی به نوع دیگر تغییر شکل دادند، از دریاها به صحراها و از آن به هوا منتقل شدند و انواع گیاهان آبی و زمینی و پرندگان به وجود آمدند. کامل‌ترین حلقه این تکامل انسان‌های امروزی که از موجوداتی شبیه به میمون‌های انسان‌نما ظاهر شدند (Vishal, Basic Biology, ۲۰۱۴: ۳۹).

آن‌ها با مطالعه روی فسیل‌های موجودات زنده معتقدند که مطالعات طبقات مختلف زمین نشان می‌دهد که موجودات زنده از صورت ساده‌تر به صورت کامل‌تر و پیچیده‌تر تغییر شکل داده‌اند. همچنین با بررسی استخوان حیوانات مختلف و مقایسه آن با یکدیگر روشن می‌شود که همه موجودات زنده از یک اصل به وجود آمده‌اند.

بررسی و تحلیل

اول: نظریه تکامل بر اساس احتمال ظنی است و همه دلایل طرفداران آن بر اساس قانون علمی و قطعی نیست. همچنین این فرضیه از طریق آزمایش و تجربه اثبات نشده؛ زیرا ما هرگز با جهش‌های تغییردهنده اعضای اصلی بدن یک حیوان روبرو نشده‌ایم.

دوم: شباهت ظاهری حیوانات در درون تخم یا در حالت جنینی که هنوز تکامل لازم را نیافته‌اند،

دلیل قطعی بر این نیست که همه موجودات زنده از یک اصل گرفته شده‌اند. آری ممکن است، حیوانات در این مرحله شباهت جوهری داشته باشند، ولی هرکدام از آن‌ها از اصل جداگانه‌ای گرفته شود؛ بنابراین نسل انسان‌ها از حضرت آدم علیه السلام خلق شده و وی نیز از خاک آفریده شده است، نه از میمون (آل عمران/۵۹؛ کهف/۳۷؛ فاطر/۱۱؛ غافر/۶۷).

سوم: این عقیده که موجودات پیشرفته و بالاتر روی زمین تنها از موجودات ساده سازمان‌یافته و به وجود بیایند، مطابق با گزارش‌های قرآنی نیست؛ زیرا قرآن آفرینش موجودات زنده به‌ویژه انسان‌ها را به‌صورت آفرینش مستقلی دانسته است (مؤمنون/۱۲؛ سجده/۷).

۶. نظریه‌های دنیای RNA و دنیای DNA (RNA World and DNA World Theories)

بر اساس نظریه دنیای RNA (RNA world) پیدایش حیات با تشکیل موکول‌های RNA از ترکیب شیمیایی موکول‌های آب، سیانید و آلدهید کلید خورده است. این نظریه می‌گوید که RNA در سوپ حباب ذرات زمین باستان خود را مونتاژ کرده است و به‌نوبه خود آمینواسیدها (Amino acids) را به پروتئین‌ها (Proteins) و آنزیم‌ها (Enzymes) تبدیل کرده است. درنهایت این آنزیم‌ها به RNA کمک کرده‌اند تا DNA ساخته شود که پس از آن زندگی پیچیده‌تر آغاز شد.

در مقابل نظریه دنیای RNA نظریه دنیای DNA است که می‌گوید که پیدایش حیات در زمین با موکول‌های RNA نبود، بلکه با موکول‌های DNA است. نقش اساسی DNA ذخیره اطلاعات مربوط به چگونگی سازمان‌دهی موکول‌هاست. توالی ژنتیک در DNA اساساً دستورالعمل دقیقی برای چگونگی سازمان‌دهی آمینواسیدها در پروتئین‌ها است (Hiscox, An Overview of the origin of life, ۲۰۰۱: ۱۹۵).

بررسی و تحلیل

اول: شواهد این‌طور نشان می‌دهند که RNA و DNA تقریباً هم‌زمان از مواد تشکیل‌دهنده سوپ حباب زمین به وجود آمده‌اند. همچنین برای تشکیل DNA پروتئین موردنیاز است و تشکیل پروتئین هم نیازمند DNA است. هنوز هم این سؤال باقی می‌ماند که چگونه RNA هنوز در جایگاه اول باقی مانده است. باوجوداینکه برخی از دانشمندان معتقدند که این موکول‌ها می‌توانسته‌اند به‌صورت غیرارادی در زمین رشد کنند، برخی دیگر معتقدند که بعید است، چنین اتفاقی رخ داده باشد (همان).

دوم: در سیستم‌های بیولوژیکی مدرن، اجزای DNA از اجزای RNA سنتز می‌شوند؛ بنابراین منطقی است که DNA را به‌عنوان RNA اصلاح شده مشاهده کنیم؛ اما حتی کوتاه‌ترین رشته DNA به

پروتئین‌ها نیز نیاز دارد تا به تکثیر آن کمک کند. این پارادوکس مرغ و تخم‌مرغ است - که کدام اول، مرغ یا تخم‌مرغ است؟؛ بنابراین فرانسیس کریک (Francis Crick) استدلال کرد که DNA نمی‌تواند «واحد ژنتیکی» اصلی باشد؛ زیرا DNA برای تکثیر به پروتئین نیاز دارد و اگر پروتئین‌هایی در «منشأ حیات» وجود نداشت، پس چگونه می‌توان DNA را تکثیر کرد؟ با توجه به این امر، DNA را نیز نمی‌توان منشأ حیات دانست. لذا هیچ عاقلی نمی‌تواند بپذیرد که یک ماده واحد به‌طور همزمان می‌تواند علت و معلول باشد؛ بنابراین سؤال اساسی آن است کدام یک از آن‌ها علت و کدام معلول است؟ (همان).

۷. نظریه تکامل شیمیایی (Chemical Evolution theory)

نظریه تکامل شیمیایی (Chemical Evolution theory) یا نظریه بی‌جان‌زایی (Abiogenesis) توسط دو دانشمند، الکساندر اوپارین (Aleksandr Oparin) و هلدان (J.B.S Haldane) مطرح شده است. بر اساس این نظریه گفته می‌شود که مواد بی‌جان در شرایط زمین بدوی می‌توانند حیات‌بخش باشند. البته وضعیت زمین بدوی با شرایط موجود متفاوت است که این نظریه را مجاز نمی‌داند. به عبارت دیگری، نظریه شیمیایی بر این اعتقاد است که منشأ حیات در زمین بر اساس یک سری از ترکیبات شیمیایی بوده که باعث به وجود آمدن حیات می‌شوند (Christophe, Chemical evolution of life, ۱۹۹۵: ۲).

بررسی و تحلیل

اول: حیات هرگز در آزمایشگاه ایجاد نشده است؛ بنابراین فرضیه منشأ حیات از مواد شیمیایی صحیح نیست.

دوم: بر فرض درست بودن این نظریه، دانشمندان علوم طبیعی باید تا حالا در ایجاد حیات در آزمایشگاه موفق باشند، درحالی‌که هیچ‌کس تا به امروز قادر بر ایجاد حیات نشده است.

نتیجه

۱. پدیده حیات از اسرار خداوند متعال است و چگونگی پیدایش آن در زمین خارج از مرز دانش و توانایی انسان‌هاست و تا به امروز دانش‌های بشری با تمام گستردگی‌اش از کشف و درک آن عاجز است. بی‌شک حیات در کره زمین تاریخچه پیدایشی دارد؛ اما چگونگی و شرایط به وجود آمدن آن برای کسی روشن نیست.

۲. در قرآن کریم، بیانات متعددی در مورد آفرینش موجودات زنده و مرحله‌های مختلف خلقت آن، به‌ویژه خلقت و منشأ انسان‌ها به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم اشاره شده است؛ اما در مورد منشأ حیات در زمین نظریه خاصی مطرح نشده است؛ زیرا قرآن کریم دایره‌المعارف علمی نیست، بلکه کتاب الهی است که برای هدایت بشر نازل شده است.
۳. آیات قرآنی (انبیاء/ ۳۰؛ نور/ ۴۵) که طبق بیانات عده‌ای از مفسران و قرآن‌پژوهان مسلمان به مسئله منشأ حیات از آب اشاره دارد، درواقع به نقش مهم آب در شکل‌گیری حیات و تداوم آن اشاره می‌کند. به عبارت دیگر، آن آیات بر آن‌که منشأ خلقت موجودات زنده از آب اشاره نمی‌کند؛ بلکه آن را بر اینکه آب یک ماده اساسی در آفرینش و باقی ماندن همه موجودات زنده روی زمین اشاره دارد؛ زیرا حیات در زمین بدون آب غیرممکن است؛ بنابراین آب منبع اصلی حیات در کره زمین به حساب می‌آید.
۴. قرآن به‌طور قاطعانه اظهار داشت که حضرت آدم علیه السلام نخستین انسانی که روی کره زمین آفریده شده و نسل انسان‌ها با آدم و حوا آغاز شد. بر این اساس، حضرت آدم علیه السلام به عنوان ابوالبشر شناخته شده است. او از خاک یا گل آفریده و بقیه انسان‌ها از نطفه آفریده شده‌اند؛ بنابراین، انسان‌ها آفرینش مستقلی داشته‌اند و به هیچ وجه منکر وجود موجودات دیگر در زمین پیش از خلقت آدم نیستند. البته طبق گزارشی‌های علمی آن موجودات انسان نبوده و نسل انسان‌ها درواقع از آن‌ها آفریده نشده است.
۵. با بررسی نظریه‌های دانشمندان علوم تجربی در مورد منشأ حیات در زمین، روشن می‌شود که همه این نظریه‌ها در حد فرضیه‌ها هستند، نه قانون ثابت علمی؛ زیرا بیشتر آن‌ها مبتنی بر حدس یا شواهد ناقص است و مهم‌تر از همه آن است که هیچ‌کدام از این نظریه‌ها موردقبول همه دانشمندان جهان نیست.
۶. در طول سالیان تلاش‌ها و تحقیقات، هیچ‌کس از دانشمندان علوم تجربی نتوانست حیات را از طریق عمل و واکنش شیمیایی در آزمایشگاه تولید کند. به عبارت دیگر، با وجود پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه‌های مختلف علوم تجربی، تاکنون در هیچ آزمایشگاهی تبدیل موجودات بی‌جان به موجودات زنده مشاهده نشده است. این دلیل کافی است، بر اینکه مسئله پدیده حیات خارج از دانش و توانایی بشر بوده است.

۷. به طور کلی، هیچ کس تاکنون ادعا نکرده است که او خالق و پدیدآورنده حیات است، درحالی که بر اساس گزارش های قرآنی، خداوند متعال به صورت قاطعانه فرمودند که او سرچشمه اصلی و منشأ حیات است؛ بنابراین خداوند متعال تنها خالق و پدیدآورنده حیات و تمام موجودات زنده و بی جان است.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه: ناصر مکارم شیرازی، انتشارات کاتبان وحی، قم: چاپ دوم، ۱۳۹۳.
۲. بی‌آزار شیرازی، عبدالکریم، قرآن و طبیعت: گذشته و آینده، انتشارات زکات علم، تهران: ۱۳۷۶ ش.
۳. پاک‌نژاد، رضا، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، کتاب‌فروشی اسلامیه، تهران: چاپ دوم، ۱۳۶۵ ش.
۴. حمیدی کلیجی، سعید، قرآن و طبیعت، انتشارات حلم، قم: ۱۳۸۴ ش.
۵. الخطیب، عبدالغنی، قرآن و علم روز، مترجم: اسدالله مبشری، مؤسسه مطبوعاتی عطائی، تهران: ۱۳۶۲.
۶. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، تهران: ۱۳۳۸ ش.
۷. ذهبی، محمدحسین، التفسیر و المفسرون، دار إحياء التراث العربی، بیروت: بی‌تا.
۸. راغب اصفهانی، حسین، مفردات ألفاظ القرآن، دار القلم، بیروت: ۱۴۱۲ ق.
۹. رضایی اصفهانی، محمدعلی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، انتشارات کتاب مبین، قم: ۱۳۸۱ ش، چاپ دوم.
۱۰. — درآمدی بر تفسیر علمی قرآن، انتشارات اسوه، قم: ۱۳۷۵ ش.
۱۱. — منطق تفسیر قرآن، مرکز جهانی علوم اسلامی، قم: چاپ دوم. ۱۳۸۵ ش.
۱۲. رفیعی محمدی، ناصر، سیر تدوین و تطور تفسیر علمی قرآن، مرکز جهانی علوم اسلامی، قم: ۱۳۸۶ ش.
۱۳. سلیمان الرومی، فهد، اتجاهات التفسیر فی القرن الرابع عشر، ادارات البحوث العلمية و الإفتاء، عربستان: ۱۴۰۶ ق.
۱۴. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: محمدباقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی، قم: چاپ پنجم، ۱۳۷۴.
۱۵. طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، دار إحياء التراث العربی، بیروت: بی‌تا.
۱۶. عبدالباقی، محمد فؤاد، المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الکریم، انتشارات موعود اسلام، تهران: ۱۳۸۶.

۱۷. المحتسب، عبدالمجید عبدالسلام، اتجاهات التفسير في العصر الراهن، منشورات مكتبة النهضة الإسلامية، الأردن: چاپ سوم، ۱۴۰۲.
۱۸. معرفت، محمدهادی، التمهيد في علوم القرآن، مؤسسه نشر اسلامي، قم: چاپ دوم، ۱۴۱۵ق.
۱۹. مكارم شیرازی، ناصر، تفسير نمونه، دار الكتب الإسلامية، تهران: چاپ دهم، ۱۳۷۱.

References

۱. Holy Qur'ān, Translated by Ayatollah Makārem Shirāzī, Nāṣer, Qom: Katibani Wahy Publications, ۲nd Edition, ۲۰۱۴.
۲. Al-Khaṭīb, AbdulGhaniy, Quran wa 'Ilmi Imrūz [Quran and Modern Science], Trans: Mubashiri Asadullah, Muasasah 'Aṭā'ī Publications, Tehran: ۱st Edition, ۱۹۹۳.
۳. Al-Muhtasib, Abdul-Salām Abdul-Majīd, Ittijāhāt al-Tafsir fi al-Asr al-Rāhin [The Approaches in Quranic Exegesis in Contemporary Era], Maktabah al-Nahdat al- Islāmī, Jordon, ۳rd Edition ۱۴۰۲ AH.
۴. Bi-Āzār Shirāzī, Abdul-Karim, Quran Wa Ṭabī'at: Ghuzashteh Wa Āyandeh [Quran and Nature: Past and Future], Zakāt 'Ilm Publishers, Tehran: ۱۹۹۷.
۵. Christophe Malaterre, Chemical Evolution and Life, Published by EDP Sciences, ۲۰۱۵. BIO Web of Conferences ۴, ۰۰۰۰۲ (۲۰۱۵) DOI: ۱۰.۱۰۵۱/bioconf/۲۰۱۵۰۴۰۰۰۰۲.
۶. Dehkhoda, Ali Akbar, Dehkhoda Dictionary, Faculty of Literature, Tehran University, Tehran: ۱۹۵۹.
۷. Dhahbī, Muhammad Hossein, al-Tafsir wa al- Mufasssūrīn [The Exegesis and Exegetes], Dar Ihya' al- Turath al- Arabi, Beirut: n.d.
۸. Ḥamīdī Kalījī, Sa'īd, Quran wa Ṭabī'at [Quran and Nature], Hilm Publication, Qom: ۱st Edition, ۲۰۰۵.
۹. Hornby A. S., Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Oxford University Press, United Kingdom: ۶th Edition, ۲۰۰۰.
۱۰. Julian A. Hiscox, An Overview of the Origin of Life, Netherland, Earth, Moon and Planets Journal, Kluwer Academic Publishers, ۲۰۰۱, pages ۱۲۱-۱۲۲.
۱۱. Makārem Shirāzī, Nāṣer, Tafsir-e Nemuneh [The Ideal Exegesis], Dar al-Kutub al-Islamiyyah, Tehran: ۱۰th Edition, ۱۹۹۲.
۱۲. Maurice Bucaille, What is the origin of man, A. Naeem for Islamic Book Service, New Delhi: ۵th Edition ۲۰۰۱.
۱۳. Muhammad Fu'ad, Abdul Baqī, Al-Mu'jam al-Mufahris li-Alfaz al-Quran al-Karīm [An Alphabetical Dictionary of Words in the Holy Quran], Tehran: Mo'udi Islam Publications, ۲۰۰۷.
۱۴. Muhammad Hādī, Ma'rifat, al- Tamhīd fi 'Ulūm al- Quran [An Introduction to Quranic Sciences], Mu'assasah al- Nashr al- Islami Publication, Qom: ۲nd Edition, ۱۴۱۵ AH.
۱۵. Oparin, A.I., The Origin of life on the earth, Tr: Ann Synge, Academic Press Inc., Publishers, New York: ۳rd Edition, ۱۹۵۷.
۱۶. Pāk Najād, Reza, 'Awwalīn Dānishqā Wa Ākhirīn Payāmbār [The First University and the Last Prophet], Kitab-Furushi Islami, Tehran: ۲nd Edition. ۱۹۸۶.
۱۷. Rafī'ī Muhammadi, Nāsir, Sīr Tadwīn Tafsīr 'ilmi Quran [The History of the Compilation of the Scientific Exegesis of Quran], Markaz Jihānī 'Ulumi Islāmī, Qom: ۱st Edition, ۲۰۰۶.
۱۸. Raghīb Isfahānī, Hossein, Mufradat Al-fāz al-Quran [Dictionary of Words in Quran], Dar al-Qalam, ۱st Edition, Beirut: ۱۴۱۲ AH.
۱۹. Rezaī Isfahānī, Muhammad-Ali, Dar Āmad bar Tafsīr 'Ilmi Quran [An Introduction to the Scientific Exegesis of Quran], Uswe Publication, Qom: ۱st Edition, ۱۹۹۶.

۲۰. Rezaī Isfahānī, Muhammad-Ali, Mantiq Tafsir Quran [The Logic of Quranic Exegesis], Markaz Jihāni 'Ulumi Islāmī, Qom: ۲nd Edition, ۲۰۰۶.
۲۱. Rezaī Isfahānī, Muhammad-Ali, Pajūhishi dar 'Ijazi 'Ilmi Quran [A Research of Scientific Miracle of Quran], Qom: Kitab Mubeen Publication, Qom: ۲nd Edition, ۲۰۰۲.
۲۲. Sulayman al-Rūmī, Fahd, Ittijāhāt al-Tafsir fi al-Qarn al-Rābi' 'Asharah [The Approaches of Quranic Exegesis in ۱۴th AH/۲۰th AD Century], Saudi Arabia: Scientific Research and Investigation Offices, ۱st Edition, ۱۴۰۶ AH.
۲۳. Tabaṭabaī, Muhammad-Hossein, Tarjume Tafsir al-Quran [Translation of Al-Mizan], Qom: Daftar Intishārāt Islāmī, ۵th Edition, ۱۹۹۵.
۲۴. Tusi, Muhammad, al-Tibyan fi Tafsir al-Quran [A Clarification Concerning the Interpretation of Quran], Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi, Beirut: ۱st Edition, n.d.
۲۵. Vishal Trivedi, Basic Biology, National Programme on Technology Enhanced Learning (NPTEL), India: ۲۰۱۴. URL: <https://nptel.ac.in/courses/۱۲۲۱۰۳۰۳۹/> Access Date: February ۰۶, ۲۰۲۰.